Beschrijving van het Congrescentrum (Europaplein 16) - RAI-complex
Datum beschrijving: 28 februari 2024
Auteur: Agnes Hemmes, Tessa Henkes (M. Statema, 2010)
Bezoekdatum: 20 december 2023, 21 februari 2024

Opmerking
Deze beschrijving is gemaakt door Monumenten en Archeologie in opdracht van het Projectmanagmentbureau Zuidas, in het kader van een aanwijzingsprocedure van een deel van het RAI-complex tot gemeentelijk monument, te weten het Congrescentrum, de Amstelhal en het niet rijksmonumentale, orde 1-deel van het Europacomplex. De voorliggende beschrijving heeft betrekking op een van de drie, namelijk het Congrescentrum (Europaplein 16).
Al eerder, in 2010, is door Monumenten en Archeologie, een beschrijving opgesteld in het kader van een mogelijke aanwijzing tot gemeentelijk monument. Deze beschrijving had betrekking op het Europacomplex, het Congrescentrum en de Amstelhal.
Uiteindelijk zijn in 2015, op initiatief van het Rijk, alleen de Europahal (het middendeel van het Europacomplex) en de reclamezuil op het Europaplein aangewezen tot rijksmonument (Europaplein 8, monumentnummer 532206).
De voorliggende beschrijving is een actualisatie van de beschrijving uit 2010. Aanleiding hiervoor zijn de ontwikkelplannen voor de RAI, waarvoor een principenota wordt opgesteld als onderdeel van een gemeentelijk toetsingskader.

Op de ordekaart Algemeen Uitbreidingsplan AUP is het Congrescentrum aangemerkt met een orde 2 waardering (hoge waarde).

Architect: A. Bodon (ingenieurs- en architectenbureau DSBV Drexhage, Sterkenburg, Bodon & Venstra), T. Bodon-Kuipers (interieur), H. Salomonson (interieur), T. Tempelman (interieur, m.n. stoelen in Congrescentrum)
Constructie: J.J. Sterkenburg (DSBV)
Ontwerpjaar: 1953-1961
Bouwjaar: 1961-1965

Stedenbouwkundige context (algemeen)
Terrein
Het multifunctionele complex, een initiatief van de 'Nederlandse Vereniging de Rijwiel- en Automobiel-Industrie' (RAI) kwam tot stand op een fors bemeten terrein aan de rand van de stad, dat aan de noord- en oostzijde werd begrensd door de op basis van Berlage's Plan Zuid gerealiseerde Rivierenbuurt en ten westen door de Boerenwetering. Terwijl dit terrein in Plan Zuid (AUP, 1917) nog was bestemd als groene parkstrook, veranderde de beoogde bestemming met het Algemeen Uitbreidingsplan (1934) in 'bebouwing met bijzondere bestemming'. Hoewel het terrein toen onbebouwd was, moest voor de aanleg van de RAI wel een stuk van het Beatrixpark (1938) wijken, waarvan een deel toen nog ten oosten van de Boerenwetering lag. De keuze voor dit terrein had te maken met de gunstige ligging ten opzichte van de uitvalswegen en de mogelijkheid van parkeermogelijkheden nabij het gebouw. Het Scheldeplein, zoals het terrein oorspronkelijk heette, werd omgedoopt tot Europaplein om het geheel een internationale allure te geven.
Algemene uitgangspunten RAI

Uitgangspunt voor de RAI was (oorspronkelijk) een tentoonstellingsruimte in een neutrale omgeving, die niet alle aandacht naar zich toe moest trekken. Voor alle bouwwerken gold dat de situering zorgvuldig werd gekozen. Een flexibele indeling van de gebouwen was met oog op het multifunctionele gebruik gewenst. Dit werd enerzijds mogelijk gemaakt door de ruimten zoveel mogelijk in elkaar te laten over lopen, anderzijds door ook de mogelijkheid te creëren om deze ruimten van elkaar te scheiden. Dit door middel van schuifwanden, rolluiken en eigen voorzieningen zoals ingangen, garderobes en toiletten. De basisfilosofie van de RAI dat alle hallen in principe met elkaar verbonden moest kunnen worden, leidde bij de latere uitbreidingen van het complex tot de aanleg van pergola's en diverse luchtbruggen, waaronder de tuibrug langs de parkvijver.

Het Europacomplex (1951-1961)
Het eerste ontwerp van Bodon voor de RAI betrof zowel het Europacomplex (1951-1961) als het Congrescentrum (1961-1965), wat door beperkende maatregelen van de rijksoverheid in twee fases tot stand kwam. De Europahal was de kern waaromheen de overige ruimten en hallen werden gegroepeerd: de Noord- en Oosthal ten noorden (rechts) van de Europahal, de Zuidhal ten zuiden (links) ervan. In 1963 werd hier de Westhal aan toegevoegd. In de vleugel ten zuiden van de tentoonstellingshallen waren ondermeer het restaurant en kantoorruimten ondergebracht. De westzijde (achterzijde, de huidige expeditiestraat tussen de Europahallen en Amstelhal) van het Europacomplex kwam volledig in dienst te staan van de leveranciers, standbouwers en dergelijke, terwijl de andere zijden een publieke functie kregen. Daar werd de openbare ruimte ook op ingericht, waarbij het voorplein een hoogteaccent kreeg in de vorm van de door Dick Elffers ontworpen reclamezuil 'Het Signaal'.

Het Congrescentrum (1961-1965)
Het in 1965 opgeleverde Congrescentrum werd door Bodon bewust ten zuidwesten van het Europacomplex gesitueerd, grenzend aan het water van de Boerenwetering en aan de rand van het Beatrixpark. Dit vanuit het idee dat congresgangers met rondvaartboten vanuit de binnenstad naar de RAI konden worden vervoerd en andersom. Hiervoor werd een speciale havenkom – de huidige parkvijver – aangelegd. Het zuidelijk deel van de Boerenwetering, ter hoogte van het Congrescentrum, werd hiervoor verbreed. Havenkom en Congrescentrum zijn in samenhang met elkaar ontworpen, waarbij de zuidoever van de havenkom in dezelfde lijn ligt als de rooilijn van de zuidgevel van het Congrescentrum. De symmetrische, dubbele bomenrijen langs de oost- en zuidoever van de havenkom in combinatie met de openheid van het wateroppervlak zorgden voor een visuele verbinding met het Beatrixpark. Ook de vlaggenplastiek en de kademuur van het bastion, beide ontworpen door Charles Karsten, maken deel uit van dit ontwerp. Doordat het gebouw slechts aan de noordzijde is verbonden met het RAI-complex, ligt het grotendeels vrij in de omgeving. Het transparante karakter van het gebouw moest de bezoeker al vanaf het Europaplein een doorzicht geven richting Beatrixpark. De drooglopen rondom het Congresgebouw, aan de zuid- en westzijde nog aanwezig, vormen als bewust gecreëerd overgangselement tussen de binnen- en de buitenruimte een onlosmakelijk onderdeel van het ontwerp.

De Amstelhal (1969)
In 1969 werd het Europacomplex uitgebreid met de Amstelhal, eveneens naar ontwerp van Bodon, gesitueerd aan de westzijde van het Europacomplex en grenzend aan de Boerenwetering en het Beatrixpark. In oppervlak is de Amstelhal even groot als de Europahal, maar mede door de gekozen constructiewijze (ruimtevakwerk) en de hoogte van 10 meter (waarmee het aansloot op de kleinere hallen rondom de Europahal) oogt het gebouw toch kleinschaliger dan de Europahal. In maat en schaal werd nadrukkelijk aansluiting gezocht met de Boerenwetering en het Beatrixpark.

Tijdens de Floriade van 1972 maakten het Amstelpark en het Beatrixpark, respectievelijk ten zuidoosten en ten westen van de RAI gesitueerd, deel uit van het expositieterrein. Dit gold ook voor het RAI-complex, dat als schakel tussen de twee parken in lag. Vanuit de havenkom vertrokken er rondvaartboten voor de Floriadebezoekers en de in 1969 gerealiseerde Amstelhal diende als tuinkas waar diverse bloemen werden getoond. De omgeving van deze hal werd dan ook zorgvuldig ingericht: de geënsceneerde wandelroute langs de westzijde van de Boerenwetering naar het bastion, voorzien van een dubbele bomenrij en bankjes, werd toen aangelegd. De bijzondere rolbrug (waarvan het middendeel

weggerold kan worden om doorgang te geven aan transport over het water), die nog altijd ten westen van de Amstelhal ligt, voorzag in een verbinding tussen het RAI-complex en het Beatrixpark, waardoor bezoekers geheel rondom de havenkom konden en kunnen wandelen.

Holland Complex (1977-1982) en Parkhal (1985-1993)
Latere uitbreidingen waarbij het functionele zwaartepunt van de RAI steeds meer naar het zuiden verschoof, zijn van grote impact geweest op het Europacomplex en het Congrescentrum. Tussen 1977 en 1982 werd het Holland Complex gerealiseerd, bestaande uit de Holland-, de Randstad- en de Deltahal. Het hoofdontwerp was afkomstig van Bodons opvolger bij DSBV, J.H. Ploeger, die zich baseerde op een schetsontwerp van Bodon. Om voldoende parkeerruimte te kunnen bieden werd naar wens van de RAI onder de hallen, op maaiveldniveau een zware betonnen onderbouw gemaakt en werd het vloerniveau van de expositieruimten met 3,5 meter opgetild. Het gebouw werd middels een ondergrondse gang verbonden met de Glazen Zaal op de noordoosthoek van de Europahallen.

In 1985 begon Bodon aan zijn laatste project voor de RAI: Hal 11, beter bekend als de Parkhal. Vanaf 1989 is architectenbureau Benthem Crouwel Architects als (nieuwe) supervisor van de bij de RAI aangesteld. In die hoedanigheid zullen zij (hoogstwaarschijnlijk) ook betrokken zijn geweest bij de bouw van de Parkhal (en vermoedelijk ook bij de bouw van het atrium voor het Congrescentrum en de wijzingen aan de wanden van de grote zaal). Het project werd in 1993, enige maanden na het overlijden van Bodon, opgeleverd.
Met diverse nieuwe luchtbruggen en drooglopen werd aansluiting op de 'oude RAI' gemaakt. Een deel van de bestaande drooglopen werd verplaatst. Bij deze uitbreiding werd ook het entreegebied van het Congrescentrum gewijzigd. Het glazen atrium dat voor de bestaande voorgevel van het Congrescentrum werd geplaatst, speelt een cruciale rol in de verbinding tussen de nieuwe hallen en het Europacomplex. Het entreegebied van het Congrescentrum werd hiermee opnieuw vormgegeven.

Recente ontwikkelingen rondom het Congrescentrum
De bouw van de hierboven genoemde hallen heeft een grote impact gehad op de oorspronkelijke opzet van het terrein rondom van het Congrescentrum. De luchtbruggen die zijn aangelegd om de nieuwe hallen met het oude complex te verbinden, onder andere in de zone tussen het Congresgebouw en de havenkom hebben de visuele openheid rondom het Congrescentrum verstoort. Met de plaatsing van het paviljoen van Strand Zuid is deze strook nog verder dichtgezet (ook op maaiveldniveau). Hetzelfde geldt voor de situatie aan de oostzijde van het Congrescentrum: met de bouw van het Elicium (2009), naar ontwerp van Benthem Crouwel, is ook het plein voor het vergadercentrum visueel dichtgezet. Hierdoor is niet alleen de entree van het Congrescentrum, maar ook de zuidgevel van het Europacomplex afgesneden van de openbare ruimte. Meer recent heeft de groene inrichting plaats gemaakt voor asfalt.

Desalniettemin geldt dat aan de west-zuidwestzijde van het RAI-complex (zijde havenkom en Beatrixpark) de oorspronkelijke inrichting hier nog het meest intact is gebleven (met de door strakke bomenrijen omgeven havenkom met vlaggenplastiek, de rolbrug en het nog geheel intacte bastion).

Gebouwtype en bouwgeschiedenis in hoofdlijnen
Congrescentrum of auditorium annex theater, op een rechthoekige plattegrond, gesitueerd op de zuidwestelijke hoek van het RAI-terrein, haaks op de zuidgevel van het Europacomplex. De hoofdingang bevindt zich halverwege de oostgevel, aan het Europaplein. Middels een luchtbrug is het gebouw aan de zuidzijde verbonden met de Hollandhal.
Het Congrescentrum is een tweelaags gebouw met plat dak (met dakopbouwen ter plaatse van de twee zalen) bestaande uit een ruime foyer met daar achter een grote congres- / theaterzaal en een kleine zaal op de eerste verdieping. Utilitaire voorzieningen zoals garderobes, toiletten en kantoorruimten zijn ondermeer in het souterrain ondergebracht. De grote zaal, die een zeshoekige grondslag heeft, neemt in het ontwerp een centrale plaats in. De ruime foyer omsluit de zaal aan vijf zijden. De grote zaal werd voorzien van een hoge toneeltoren om deze zaal ook als schouwburgzaal te kunnen gebruiken. Achter de toneeltoren, in een lager bouwvolume zijn kleed-, kantoorruimten en toiletten voor de organisatie.

Het Congresgebouw maakt deel uit van het oorspronkelijke ontwerp voor de RAI uit 1951, maar is pas in de tweede fase uitgevoerd. Met de bouw werd in 1961, na de oplevering van het Europacomplex, begonnen. In 1965 werd het geopend. Dat dit hét icoon moest worden waarmee de stad als internationaal handelscentrum op de kaart zou worden gezet, blijkt wel uit het feit dat voor de aanvang van de bouw al maquettes van het Congrescentrum werden geëxposeerd op exposities in het buitenland. Het vergadercomplex was aan de zuidzijde van de tentoonstellingshallen bedacht en moest daarmee in verbinding komen te staan. Het reeds gebouwde café-restaurant aan de zuidzijde van het Europacomplex (het 'Europarestaurant') en de daarbij behorende vergaderfaciliteiten en dienstruimten konden dan gemeenschappelijk gebruikt worden.

Naast een zakelijk programma was een belangrijk uitgangspunt in het ontwerp het verkrijgen van een maximale continuïteit tussen de binnen- en buitenruimten. Ook vanbinnen moest de congresganger zicht hebben op het water van de havenkom en het groen van het Beatrixpark. Daarom is de constructie zo ijl mogelijk gehouden, zijn de vloerniveaus binnen en buiten vrijwel gelijk en hebben beide zalen en de grote foyer wanden van glas van de vloer tot plafond. Met de stalen pergola-achtige droogloop rond het congrescentrum (aan twee van de drie zijden nog aanwezig), die als overgangselement tussen binnen en buiten diende, werd de visuele voortzetting van het interieur in de buitenruimte bewerkstelligd.
Om de lichtinval en het binnenklimaat van het gebouw te kunnen reguleren waren alle glasgevels aan de binnenzijde, vanaf de onderste ramen tot bovenin, voorzien van een scherm van beweegbare lamellen. Alles wat een opgesloten gevoel zou kunnen geven moest worden vermeden, daarom werden ook de wanden van de grote zaal volledig in glas uitgevoerd. Met roljaloezieën konden de zaalwanden desgewenst worden verduisterd. De thans nog aanwezige houten, raatvormige wanden langs de trapopening naar de toiletten en garderobes in het souterrain, dateren uit de bouwtijd en dienen ter verdeling van de foyer en als architectonische geleding van de ruimte. De kleine of blauwe zaal op de verdieping werd uitgevoerd met een eigen garderobe en toiletten. Voor het ontwerp van het interieur werkte Bodon intensief samen met zijn vrouw Titia Bodon-Kuipers, architect Hein Salomonson, interieurarchitect Theo Tempelman (die ondermeer de stoelen in de zaal ontwierp). Voor de installatietechniek werd het Adviesbureau J.A. Verhoeven N.V. uit Amersfoort betrokken. Bij oplevering was het gebouw uitgerust met de meest geavanceerde verwarmings- en ventilatietechniek, vertaalinstallaties, etcetera.

Van het oorspronkelijke vergadergebouw is veel bewaard gebleven: de hoofdopzet van het exterieur met de drooglopen (de gewijzigde oostgevel uitgezonderd), de glazen vliesgevels met beweegbare lamellen, de indeling met een grote en een kleine zaal en de zwevende verdiepingsvloer zijn nauwelijks gewijzigd. In het interieur stammen de witmarmeren vloeren, de verchroomde buisframes van de hekjes en trapleuningen tot het oorspronkelijk ontwerp, maar ook de baliemeubels ter plaatse van de garderobes, de kapstokken, verlichtingsarmaturen en vermoedelijk ook de bewegwijzering door het gebouw.

Bijzonder is dat Bodon als huisarchitect van de RAI tot aan zijn overlijden in 1993 bij alle verbouwingen en wijzigingen betrokken is geweest, danwel dat deze in samenwerking met hem tot stand zijn gekomen. Deze wijzigingen zijn in het algemeen zeer zorgvuldig gedaan, van hoge kwaliteit en veelal in lijn met het oorspronkelijke ontwerp.
In 1988 werd de dubbele trap naar de garderobes en toiletten in het souterrain gewijzigd: het middendeel werd dichtgemaakt met een vloer ten behoeve van een bergruimte. Het middelste deel van de houten frames aan weerszijden van de trapopgang werd schuifbaar gemaakt.
Meer ingrijpend was de renovatie van de grote zaal, eind jaren 1980 (zie ontwerptekeningen DSBV / Bouwbureau RAI 1985 / 1987) waarbij het balkon volledig werd vernieuwd. Het aantal zitplaatsen werd daarmee bijna verdubbeld, van 260 naar 481. De van oorsprong smalle rondgaande galerij, met richting het podium twee losse, lager geplaatste zijgalerijen, werd vervangen door één groot balkon met zijvleugels. Aan de film- en tolkencabines achterin de zaal was klaarblijkelijk geen behoefte meer; deze werden verwijderd. Daarnaast werd de zaalvloer en het podium vernieuwd en werd een nieuwe lichtbrug gerealiseerd. Voor de zaal zelf werd een nieuw stoelenplan gemaakt met een ander verloop van de gangpaden. Het van oorsprong in een lichte kleur uitgevoerde, geschakeerde plafond, is tegenwoordig

zwart geschilderd. De door Salomonson ontworpen stoelen zijn in het nieuwe ontwerp herplaatst en werden opnieuw bekleed.

Begin jaren negentig (in elk geval vóór 1997), werd het entreegebied gewijzigd door vóór de voorgevel een glazen atrium te plaatsen. Deze wijzigingen hingen samen met de bouw van de Parkhal (1985-1993), naar ontwerp van DSBV onder supervisie van Benthem Crouwel. De oorspronkelijke oostgevel bleef behouden, maar voor deze gevel werd een nieuw glazen bouwvolume opgetrokken. De nieuwe gevels sluiten qua detaillering één-op-één aan op de gevels uit 1965. De droogloop die voorheen voorlangs de voorgevel liep werd in het nieuwe ontwerp opgenomen en voorzien van een verdieping die aansluit op de luchtbrug naar het Hollandcomplex. Ook in het Congrescentrum zelf vonden de nodige wijzigingen plaats: de oorspronkelijke trap op de zuidoosthoek van de foyer (naar de eerste verdieping) werd verwijderd (de tegenovergelegen trap op de zuidwesthoek is nog wel aanwezig); op de eerste verdieping werd een verbinding gemaakt naar het nieuwe atrium. Gelijktijdig is in het hele gebouw het plafond boven de begane grond en de hierin opgenomen verlichting en luchtbehandelingskasten te zijn vernieuwd. In de hoge vide direct tegenover de entree plaatste men een extra trap naar de verdieping. Bij deze verbouwing, begin jaren negentig, of kort daarna, zullen ook de glazen wanden van de grote zaal dichtgemaakt zijn. Het is onduidelijk of Bodon hier nog bij betrokken is geweest, of dat dit naar ontwerp van Benthem Crouwel is gedaan.

Wat bij het recente bezoek aan het gebouw ook opviel is dat er sprake is van verrommeling van het van oorsprong strak en functionalistisch ingerichte interieur, door het ophangen van gordijnen, losse tapijten en bijvoorbeeld het gedeeltelijk dichtplakken van de onderste helft van de vensters in de plintzone. verstoord geraakt.

Architectonische verschijningsvorm

Interieur

Bij het dichtmaken van de zaalwanden, lijken de oorspronkelijke raamstijlen gehandhaafd: de indeling is in elk geval niet gewijzigd. De raamstijlen zijn aan de foyerzijde voorzien van verticale, tapstoelopende vinnetjes, waarin een verlichtingselement is verwerkt. Aan de buitenzijde zijn deze voorzien van een soort stalen rolgordijntjes, die aan de onderzijde zijn vastgezet en waarachter de nieuwe luchtbehandeling werd weggewerkt. Aan de zaalzijde zijn akoestische panelen geplaatst, eveneens voorzien van verlichting. Wat opvalt bij deze wijziging is de grote zorgvuldig in materiaaltoepassing en detaillering. De gekozen oplossing, waarvan onduidelijk is of Bodon hierbij betrokken is geweest of dat dit door Benthem Crouwel is gedaan, lijkt in elk geval in de geest te zijn van de oorspronkelijke ideeën die Bodon had over lichtinval in de zaal.

De vloer van foyer op de begane grond bestaat uit grote, witmarmeren platen die nog oorspronkelijk zijn. In de zaal, op de balkons, de verdiepingsvloer en de trap naar de eerste verdieping ligt vast tapijt (vernieuwd). De oorspronkelijke stoelen, ontworpen door Theo Tempelman zijn nog aanwezig, de bekleding is vernieuwd. In de wangen van de stoelen bevonden zich oorspronkelijk koptelefoons, de regelapparatuur voor vertalingen was weggewerkt in de armleuningen. De fauteuils waren oorspronkelijk zodanig ontworpen dat zij zonder demontage konden worden getransformeerd in tafels of tafelrijen waarvoor alleen losse bladen hoefden worden toegevoegd (het is niet bekend of dit nog steeds kan).

De dubbele trap die naar de garderobe en toiletruimten in het souterrain leiden zijn afgeschermd door transparante houten schermen met een rasterpatroon van kleine vierkante vakjes. Het houtwerk is voorzien van mahonie fineerwerk. De raatvormige wanden dienen ter verdeling van de foyer.

De verdiepingsvloer van het congrescentrum is met paars tapijt belegd, de overige vloeren met marmer, evenals de trappen en balkons.

Het interieur van de kleine zaal is niet bekeken. De garderobe met baliemeubels en kapstokelementen dateren nog uit de bouwtijd, evenals een deel van de verlichtingsarmaturen. De bewegwijzering door het gebouw ('vaste belettering') is waarschijnlijk ontworpen door graficus Jan Bons.

Oorspronkelijk waren een aantal kunstwerken in en om het gebouw geplaatst, waaronder een metalen plastiek van Carel Visser en Jacob Mooy (nog aanwezig in 2010). Voor de hoofdingang stond een werk van André Volten. Tijdens het bezoek in 2023 zijn deze kunstwerken niet waargenomen. Tegen de buitenwand van het auditorium bevinden zich twee wandvullende kunstwerken kunstwerken

'Constructie 2006' en 'Constructie staat 2006' die in 2006 in opdracht van de RAI gemaakt zijn door kunstenaar Jeroen Henneman.
De foyer op de begane grond loopt aan de noordzijde over in de entreehal van de secundaire ingang, de voormalige secretariaatshal. Het interieur van de pers- en de bestuurskamer met de mahoniehouten afwerking naar ontwerp van Titia Bodon is deels bewaard gebleven. Achter de toneeltoren, op de verdieping van het gedeelte dat aansloot op het RAI-complex, zijn nog enkele vergaderzalen aanwezig (inclusief tolk- en perscabines).

Cultuurhistorische context
Alexander Bodon – pleitbezorger van het Nieuwe Bouwen
"Alexander ('Sandór') Karl George (von) Bodon werd in 1906 geboren in Wenen als zoon van een interieurarchitect en meubelontwerper die tot de Hongaarse landadel behoorde. Na de Eerste Wereldoorlog verbleef hij enige tijd in een Nederlands pleeggezin in Voorburg. Hier maakte hij kennis met de architect Jan Wils, die hem in 1926 opnieuw naar Nederland haalde voor een stage. Bodons kennismaking met de vooruitstrevende ideeën van De Stijl en Het Nieuwe Bouwen op het gebied van kunst, architectuur en maatschappelijke verantwoordelijkheid was bepalend voor zijn verdere leven. Na de voltooiing van zijn studie aan de Kunstnijverheidsschool in Boedapest vestigde hij zich in 1929 blijvend in Nederland. Bodon begon als tekenaar bij het socialistisch georiënteerde architectenbureau Buijs & Lürsen in Den Haag. Vanaf 1932 was hij enige jaren werkzaam als meubelontwerper bij de firma Ahrend & Zn in Amsterdam. Als lid van de avantgardistische architectengroep 'De 8', een van de voornaamste bolwerken van het Nieuwe Bouwen in Nederland, kwam hij in nauw contact te staan met de daarin toonaangevende architect Ben Merkelbach. Via de Nederlandse afdeling van de Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM) verstevigde hij bovendien zijn reeds bestaande band met de stedenbouwkundige Cornelis van Eesteren. Bodon werkte daarnaast als docent interieurarchitectuur aan de Nieuwe Kunstschool in Amsterdam, een op Bauhaus geënte onderwijsinstelling, waar hij in 1936 aan de leiding kwam te staan. Als chef de bureau bij Merkelbach en Karsten was hij in de jaren 1934-1939 nauw betrokken bij de bouw van de A.V.R.O.-studio in Hilversum. In 1939 kreeg Bodon de Nederlandse nationaliteit.

Na de magere oorlogsjaren, waarin hij zich voornamelijk had beziggehouden met de inrichting van tentoonstellingen, begon Bodon in 1945 zijn eigen architectenbureau in Amsterdam. Jarenlang combineerde hij zijn werkzaamheden als zelfstandig architect met een docentschap aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam en het lidmaatschap van een werkgroep die een stedenbouwkundig en architectonisch plan ontwierp voor het dorp Nagele in de Noordoostpolder. In 1954 ging Bodons bureau een associatie aan met het Rotterdamse architectenbureau Van der Steur, Van Bruggen en Drexhage, later DSBV ingenieurs en architecten genaamd. In 1963-1972 realiseerde hij in Rotterdam een uitbreiding van het door Van der Steur in 1935 ontworpen museum Boijmans Van Beuningen, die in al zijn transparantie een contrast vormt met de geslotenheid van het oudere gebouw." (Uit*: Erfgoed van de Week. Alexander Bodon*, door Paul Nieuwenhuizen)

Van 1951 tot aan zijn dood in 1993 zou hij als huisarchitect van de RAI bij dit gebouw en latere uitbreidingen van het complex betrokken zijn. Toch was een opdrachtverstrekking aan Bodon niet vanzelfsprekend, gezien zijn onervarenheid met dit type gebouw. Voor de opdrachtgeving in 1951 ging de gemeente Amsterdam te raden bij de Bond van Nederlandse Architecten (BNA). Naast Bodon stonden A. Boeken en het architectenechtpaar J.W.H.C. Pot en J.F. Pot-Keegstra op de nominatie voor deze opdracht. Volgens Bodon, die nog nooit een dergelijk gebouw ontworpen had, heeft hij in 1951 de opdracht gekregen dankzij zijn ruime ervaring met het ontwerpen van tentoonstellingen. Tot aan zijn overlijden in 1993 bleef hij bij het complex betrokken, dat hij als zijn levenswerk beschouwde. Tot op hoge leeftijd kwam hij bijna dagelijks naar het DSBV Bouwbureau voor de RAI dat kantoor hield in het RAI complex. Ook was en bleef hij betrokken bij interne verbouwingen en nieuwbouwplannen.

Bodon heeft zijn hele leven een grote interesse gehad voor technische vernieuwingen. Alle technische mogelijkheden van de moderne tijd moesten benut worden om lichte en transparante ruimtes te creëren. Bodon zag het als zijn taak om steeds weer naar nieuwe oplossingen te blijven zoeken. Daarbij hechte hij veel waarde aan de samenwerking met constructeurs en andere adviseurs. Het RAI complex vormt in die

zin een interessante staalkaart van 'hallenbouw', waarbij het technische en innovatieve karakter een belangrijke rol speelden. In 1980 ontving Bodon voor zijn ontwerp voor het Holland Complex de A.J. van Eckprijs, een erepenning (en een geldbedrag) toegekend aan 'de architect van een bouwwerk dat in zijn architectuur uitmunt door de zuivere integratie van de constructie in het geheel'. In 1982 was Bodon een van de genomineerden voor de Merkelbachprijs. De Commissie adviseerde de prijs zowel toe te kennen aan Bodon als aan A. van Herk, K. Nagelkerke en H. Hertzberger. Het bestuur van de Stichting Amsterdams Fonds voor de Kunst nam dit voorstel niet over, omdat het reglement voor de Merkelbachprijs voorschrijft dat de prijs wordt toegekend voor één bouwwerk. De prijs werd om die reden dat jaar aan niemand toegekend. In 1983 kreeg Bodon naast de Nationale en de Europese Staalprijs de Annual Aluminium Award in de categorie "Utiliteitsbouw".

Conclusie / registeromschrijving
Het Congresgebouwgebouw is van grote *architectonisch waarde* vanwege de esthetische kwaliteit van het gebouw, die met name is gelegen in de transparantie en lichtheid van de constructie van het gebouw, de relatie tussen binnen en buiten, de bijzondere lichtinval en zorgvuldige, doelmatige vormgeving van het interieur. Het gebouw kenmerkt zich door een duidelijke ordening, door een zorgvuldige materiaalkeuze en detaillering met veel oog voor de techniek. De oorspronkelijke hoofdopzet van het gebouw is, ondanks latere wijzigingen, nog goed herkenbaar en overtuigt nog altijd. De bijzondere constructie van de buitengevels, met het hierin geïntegreerd systeem van beweegbare lamellen, is nog aanwezig, evenals diverse interieuronderdelen uit de bouwtijd (stoelen van Tempelman, verlichtingsarmaturen, baliemeubels, houten hekwerken, marmeren vloeren, belettering). Gerenommeerde architecten als Salomonson en Tempelman hebben een bijdrage geleverd aan het interieur.
Bijzonder is dat het grootste deel van de latere wijzigingen van de hand van, danwel ontworpen zijn in samenwerking met Bodon. Ook deze wijzigingen kenmerken zich door eenzelfde kwaliteit en komen voort uit dezelfde oorspronkelijke, functionalistische ontwerpgedachte. Dat geldt ook voor de, waarschijnlijk aan Benthem Crouwel toe te schrijven transformatie van de glazen wanden van de grote zaal.
Het Congrescentrum is van bijzondere *architectonische waar*de binnen het oeuvre van de landelijk gerenommeerde architect Alexander Bodon, die als huisarchitect van de RAI fungeerde. Bodon beschouwde de RAI als zijn *opus magnum.*

Het Congrescentrum is van *grote architectonische en stedenbouwkundige waarde* als onderdeel van het oorspronkelijk ontwerp van de RAI en behoort daarmee tot de oudste delen van het complex. Oorspronkelijk gesitueerd aan de zuidwestzijde van de Europahallen, ligt het Congrescentrum tegenwoordig min of meer in het hart van het RAI-terrein en vormt het een belangrijke schakel de verschillende delen. Binnen het RAI complex, dat overwegend uit grote tentoonstellingshallen bestaat, neemt het Congrescentrum een bijzondere positie in vanwege zijn specifieke functie en typologie. Deze functie is nog altijd goed herkenbaar en beleefbaar. Binnen het complex geeft dit het gebouw een *zeldzaamheidswaarde*.

Het Congrescentrum is van *stedenbouwkundige waarde* vanwege de ruimtelijke relatie met de havenkom en het ten westen van het complex gelegen Beatrixpark. Het Congrescentrum en de havenkom, de door Karsten ontworpen vlaggenplastiek en het bastion, zijn in nauwe samenhang met elkaar ontworpen. De drooglopen rondom het Congresgebouw, aan de zuid- en westzijde nog aanwezig, vormen een door Bodon bewust gecreëerd overgangselement tussen de binnen- en de buitenruimte en vormen als zodanig een onlosmakelijk onderdeel van het ontwerp.
Latere uitbreidingen aan de zuidzijde (Holland Complex en de Parkhal) hebben wel een impact gehad op de oorspronkelijke opzet van het terrein rondom van het Congrescentrum. Met de luchtbrug in de zone tussen het Congresgebouw en de havenkom, evenals de plaatsing van het paviljoen van Strand Zuid, is de visuele openheid rondom het Congrescentrum verstoord. Desalniettemin geldt dat aan de west-zuidwestzijde van het RAI-complex (zijde havenkom en Beatrixpark) de oorspronkelijke inrichting hier nog grotendeels intact is (mede de door strakke bomenrijen omgeven havenkom met vlaggenplastiek, de rolbrug en het nog geheel intacte bastion).

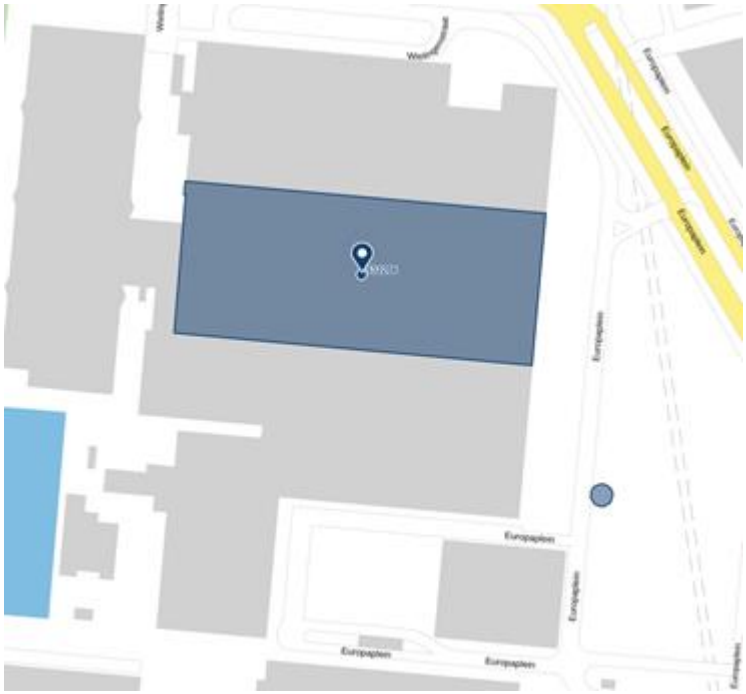
De bouwwerken vertegenwoordigen *cultuurhistorische waarde* als uitdrukking van het (economsiche) vooruitgangsoptimisme in de wederopbouwperiode. Het complex bezit *stedenbouwkundige waarde* als functioneel onderdeel van het voor Amsterdam belangrijke AUP.

Bronnen en literatuur

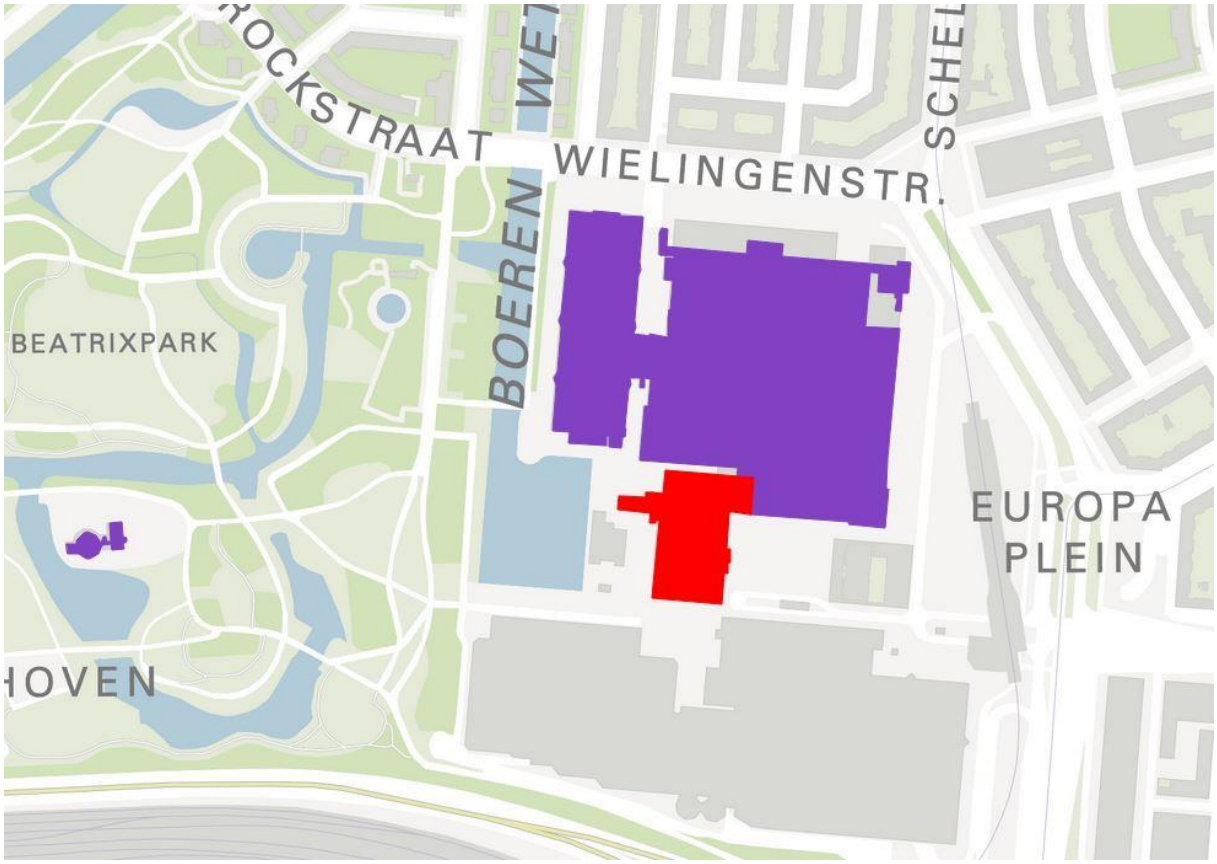
Gemeente Amsterdam, Stadsarchief, Beeldbank
Archief Bouw- en Woningtoezicht Stadsdeel Zuid

A.Bodon, A., 'Congresgebouw te Amsterdam',in: *Bouw* nr. 1960, p. 1503
A.Bodon, 'R.A.I.-gebouw, Amsterdam', in *Bouw* nr. 32, 1961, p. 972-979
A.Bodon, 'Congrescentrum RAI te Amsterdam', in: *Bouw* nr. 24 1965, p. 876-883.
A.Bodon, 'Uitbreiding RAI-complex te Amsterdam', in: *Bouw* nr. 13, 1966, *p. 446*
Tonny Claassen, *A.Bodon (1906-1993). Lichtheid en transparantie – architectuur als dienend ambacht.* Bonas-uitgave, Rotterdam 2001
Maarten Kloos, *Alexander Bodon. Architect,* Rotterdam 1990
Paul Nieuwenhuizen, *'Alexander Bodon. Een levenslange pleitbezorger van het Nieuwe Bouwen'*, Erfgoed van de Week, publicatie Website gemeente Amsterdam, januari 2023

Beeldmateriaal



Contour Rijksmonument nr. Europaplein 8, monumentnummer 532206. Onder het monument valt de Europahal met aan weerszijden de bokkenrijen (de voet van de overspanningsconstructie) en de op het voorplein geplaatste reclamezuil 'het Signaal'. Bron: RCE



Contour orde 1 (paars) en orde 2 (rood) -gedeelte, uitsnede uit de Ordekaart Algemeen Uitbreidingsplan AUP)



Situatietekening Congrescentrum (Data Amsterdam)

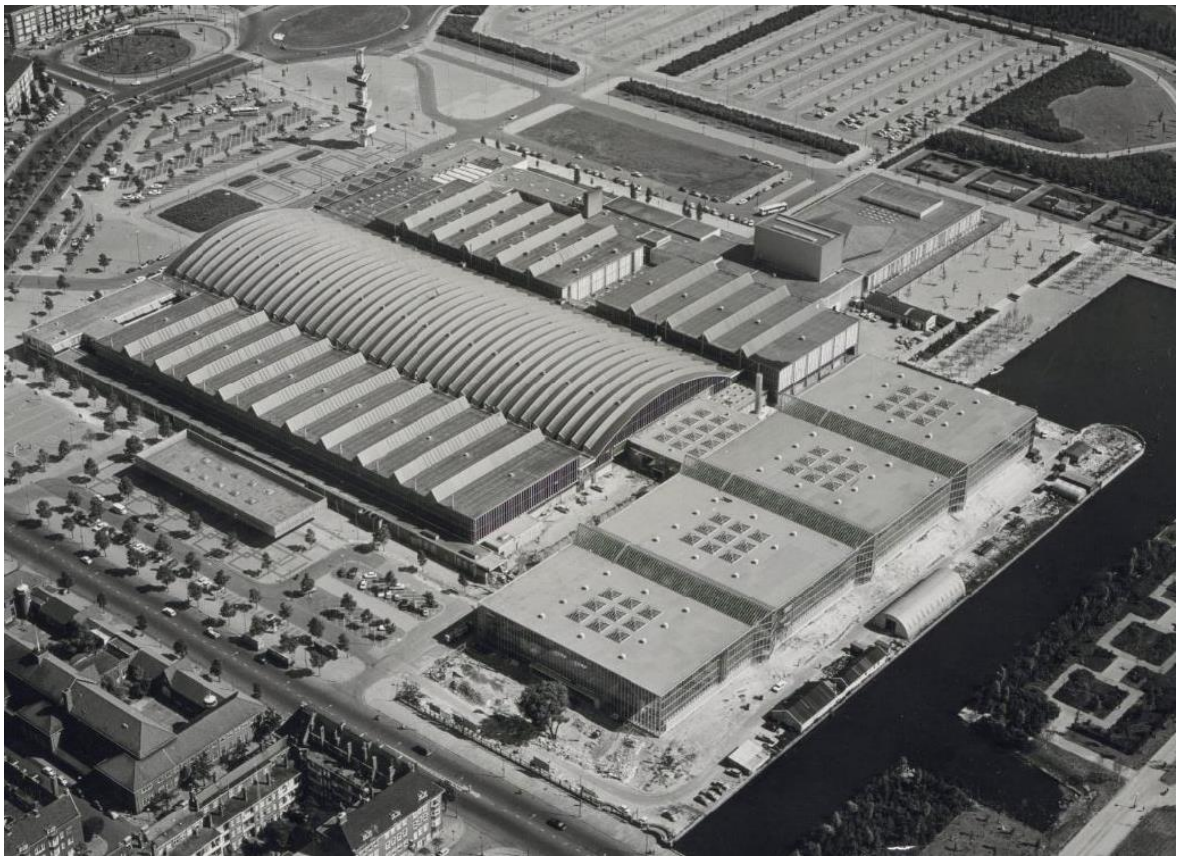


Overzicht van de ontwikkeling van het RAI-complex

1958 Eerste paal voor Europacomplex
1961 Voltooiing Europacomplex met Europahal, Noord-, Oost- en Zuidhal, hoofdentree, Glazen Zaal, café-restaurant en kantoren (rood)
1963 Bouw Westhal (geel)
1965 Voltooiing Congrescentrum (oranje)
1969 Bouw Amstelhal (groen)
1971 Aanbouw secretariaat Congrescentrum
1979 Realisatie ondergrondse parkeergarage
1982 Voltooiing Hollandcomplex met Holland-, Randstad- en Deltahal (donkerblauw)
1993 Oplevering Parkhal (paars)
2005 Opening Strand Zuid
2009 Elicium (lichtblauw)
2015 Bouw Amtrium (roze)
2016 Realisatie parkeergebouw (wit)
2019 Opening hotel bij de RAI
2019 Uitbreiding hal noordzijde (grijs)



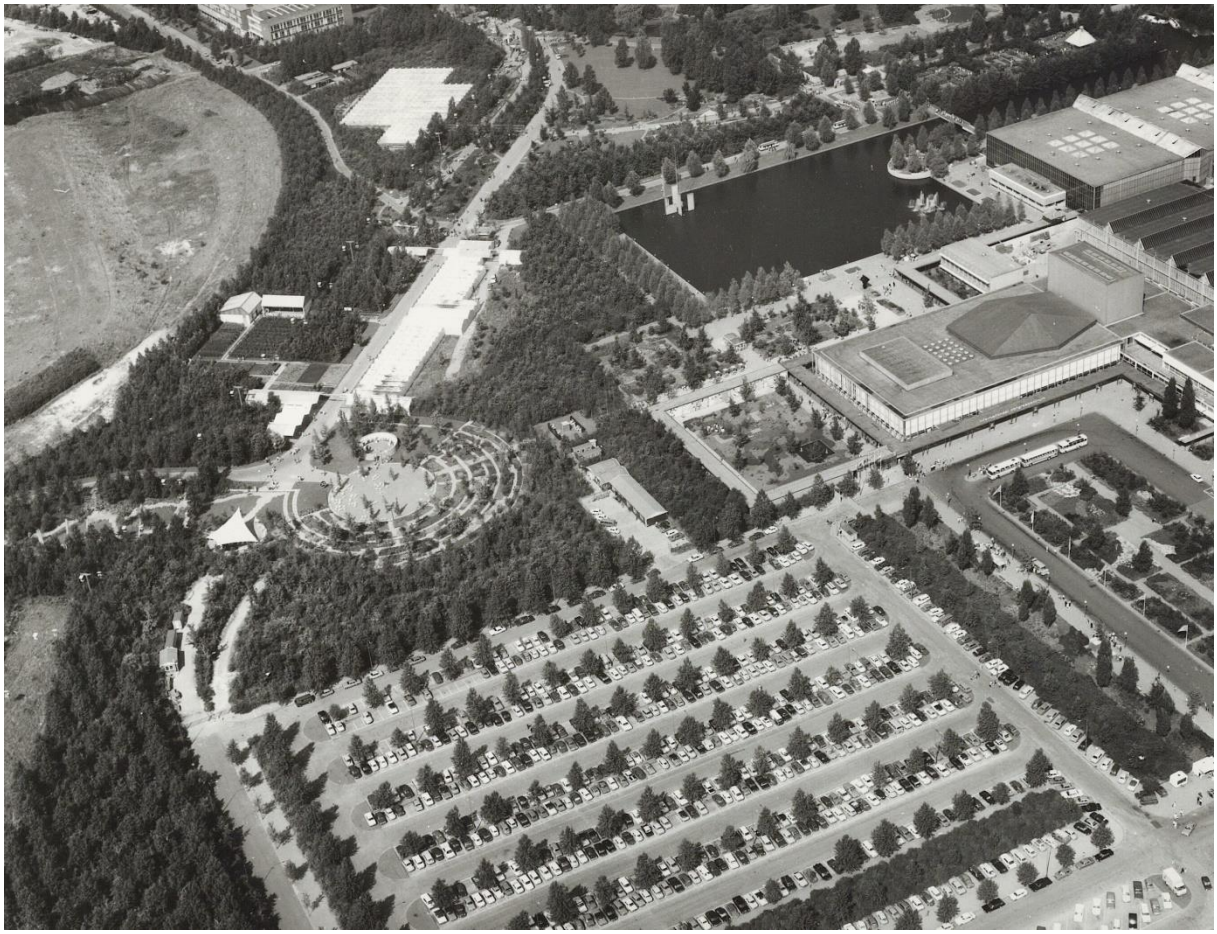
1961 - Luchtfoto van het Europacomplex gezien in noordwestelijke richting, vlak na voltooiing in 1961. De Westhal en het Congrescentrum (linksboven) zijn nog niet gebouwd. SAA: KLM Aerocarto NV, HVVA00102000047.



1969 - Luchtfoto met daarop het Congrescentrum, gezien in zuidoostelijke richting. Rechtsboven het Congrescentrum, rechtsonder de Amstelhal en de Boerenwetering met plein. SAA: Aerophoto Schiphol B.V., HVVA00102000099.



1969 - Uitsnede van een luchtfoto met daarop het Congrescentrum, gezien in zuidoostelijke richting. Rechtsvoor de havenkom van de Boerenwetering met plein. SAA: Aerophoto Schiphol B.V., HVVA00102000099.



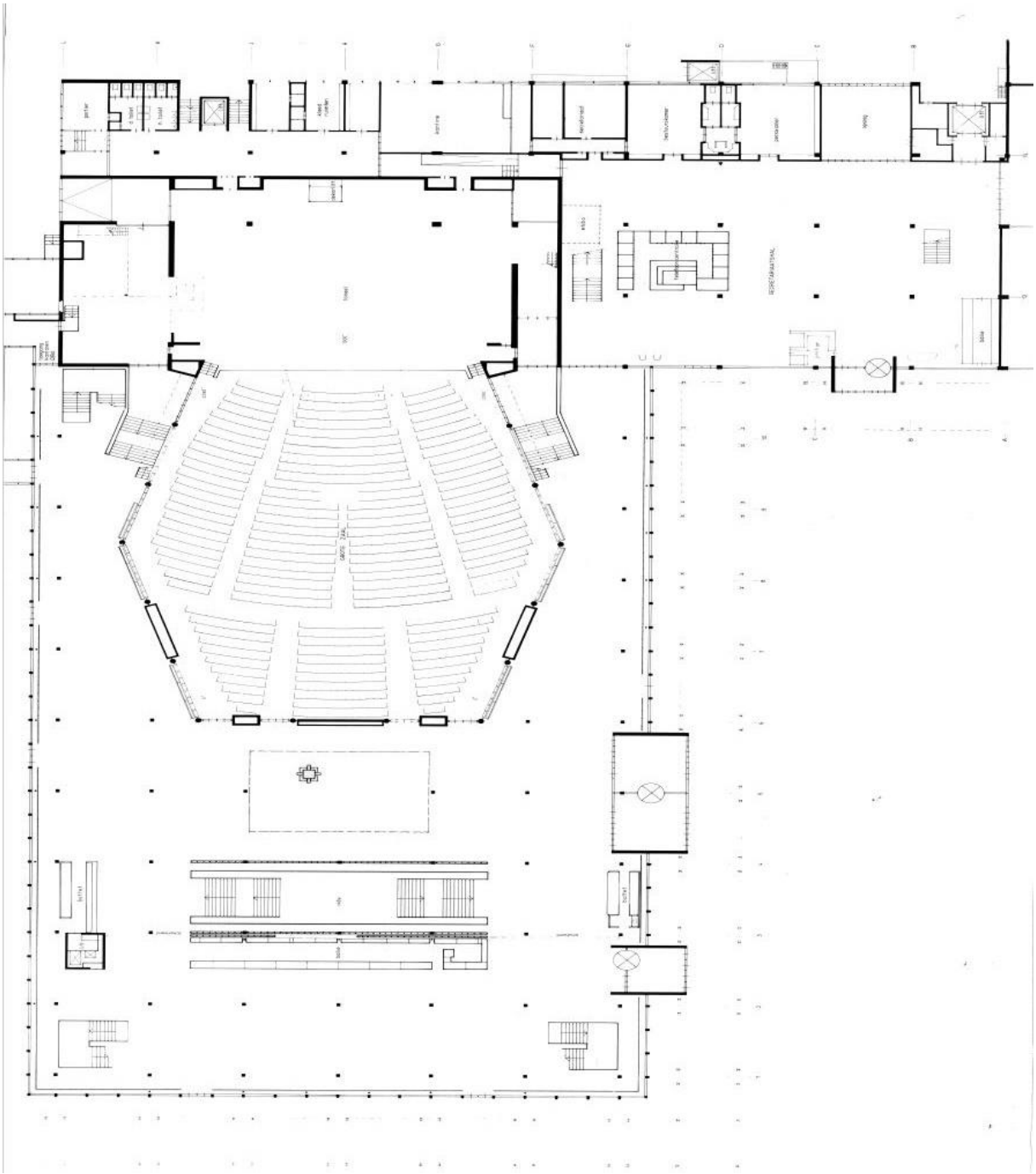
1972 - Uitsnede van een luchtfoto in noordwestelijke richting met rechts het Congrescentrum. De droogloop of pergola rondom het Congrescentrum is uitgebreid en omsluit de buitenruimte ten westen van het gebouw. Het plein aan de Boerenwetering is verder ingericht met bomen. Links de het voor de Floriade aangelegde ronde plein met paviljoen, vanaf waar bezoekers via de Groene Zoom naar het Amstelpark konden lopen. SAA: Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening, Boooooo34120.



1985 - Luchtfoto van het RAI-complex, gezien in noordwestelijke richting, met op de voorgrond het Holland Complex. SAA: Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening, Booooo36748



2017 – De RAI in noordwestelijke richting. Op de voorgrond de Parkhal, met links de Boerenwetering, de Amstelhal en het Europacomplex. SAA: Raimond Wouda, ANWZooo59ooooo1.



Plattegrond begane grond – situatie 1965 (RAI Bouwbureau)



1965 - De zuid- en oostgevel van het Congrescentrum vlak na voltooiing, met drooglopen en groenaanleg. SAA: Jan Versnel, 010004001006.



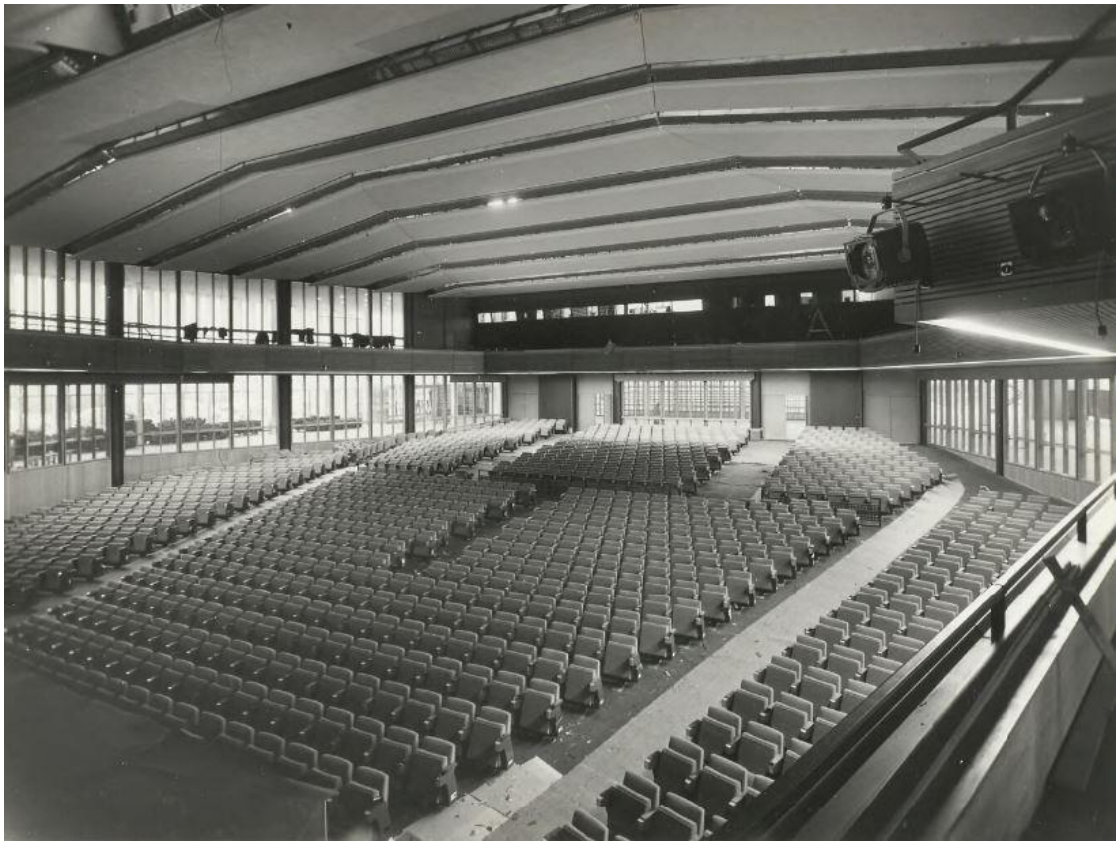
1968 - De entree van het 'Internationaal Congrescentrum' tijdens de Boekenmarkt in 1968. Foto: SAA: Jan Peeterse, De Arbeiderspers (Archief van het Dagblad Het Vrije Volk), HVVA00178000153.



1965 - De zuidgevel van het Congrescentrum met droogloop. SAA: Jan Versnel, 010004001007.



1969 – Exterieur van het Congrescentrum. Het interieur van de foyer is verduisterd door de lamellen te sluiten. De transparante plintzone geeft zicht op de omgeving. SAA: J.M. Arsath Ro'is, 010122002995



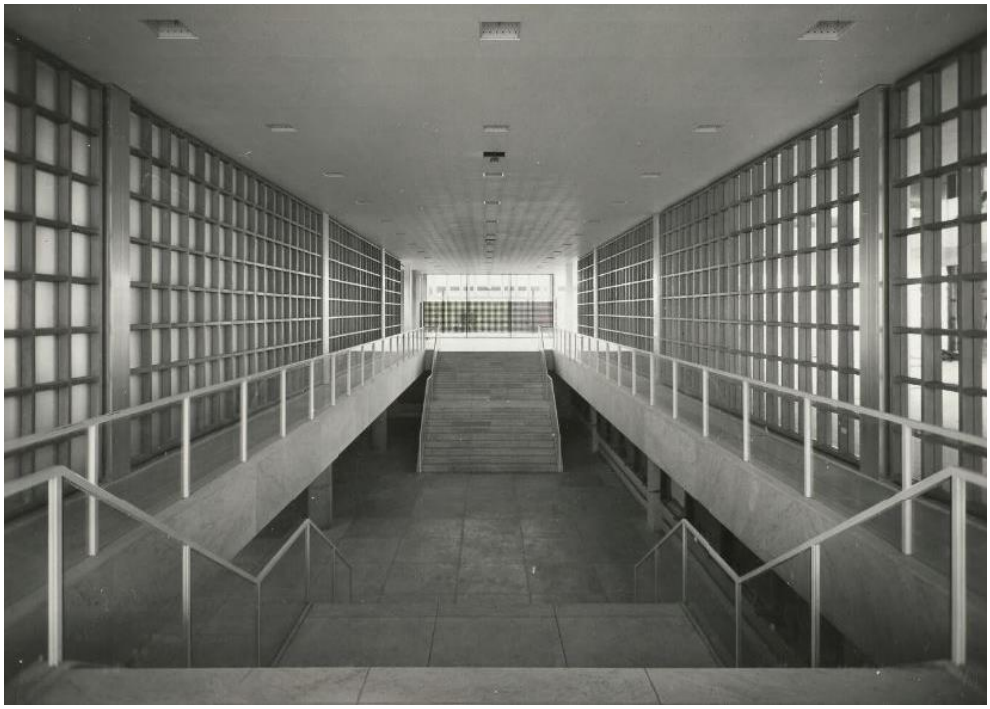
1964 – Het interieur van het Congrescentrum: de congreszaal, gezien vanaf het podium. SAA: Nationaal Foto Persbureau Stevens en Magielsen, AANA05990000001



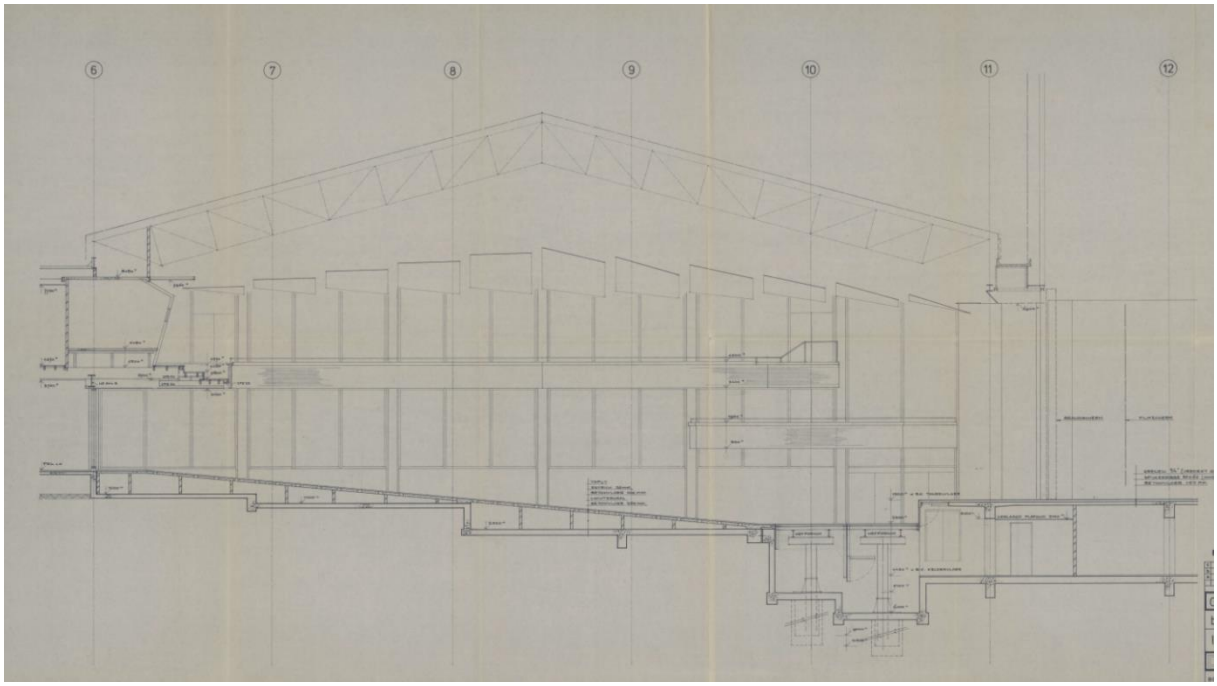
1964 – Het interieur van het Congrescentrum, gezien in zuidelijke richting. De foyer aan de westzijde met links de glazen wanden van het auditorium. SAA: Nationaal Foto Persbureau Stevens en Magielsen, AANA05992000001



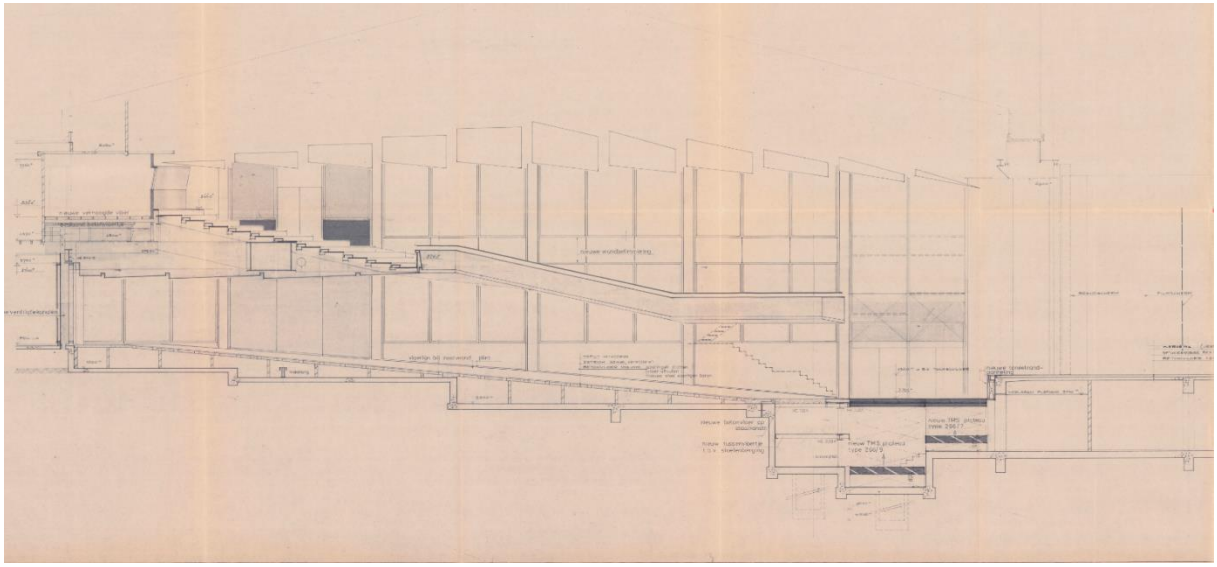
1965 - Het interieur van het Congrescentrum: de kleine foyer aan de zuidzijde van het gebouw met in elke hoek een trap naar de eerste verdieping. Rechts de ontvangstbalie. SAA: Jan Versnel, 010004001008



1964 – Het interieur van het Congrescentrum: de dubbele trap naar de garderobes en toiletten in het souterrain. SAA: Nationaal Foto Persbureau Stevens en Magielsen, AANA05987000001



'Grote zaal Congrescentrum RAI. Langsdoorsnede, bestaande toestand', door DSBV Bouwbureau RAI, 1986/1987 (Gemeente Amsterdam, Archief Bouw- en Woningtoezicht, stadsdeel Zuid, SW10002873_00001)



'Grote zaal Congrescentrum RAI. Langsdoorsnede, nieuwe toestand', door DSBV Bouwbureau RAI, 1986/1987 (Gemeente Amsterdam, Archief Bouw- en Woningtoezicht, stadsdeel Zuid, SW10002873_00001)



Hoofdingang aan het Europaplein (Monumenten en Archeologie, 2024)



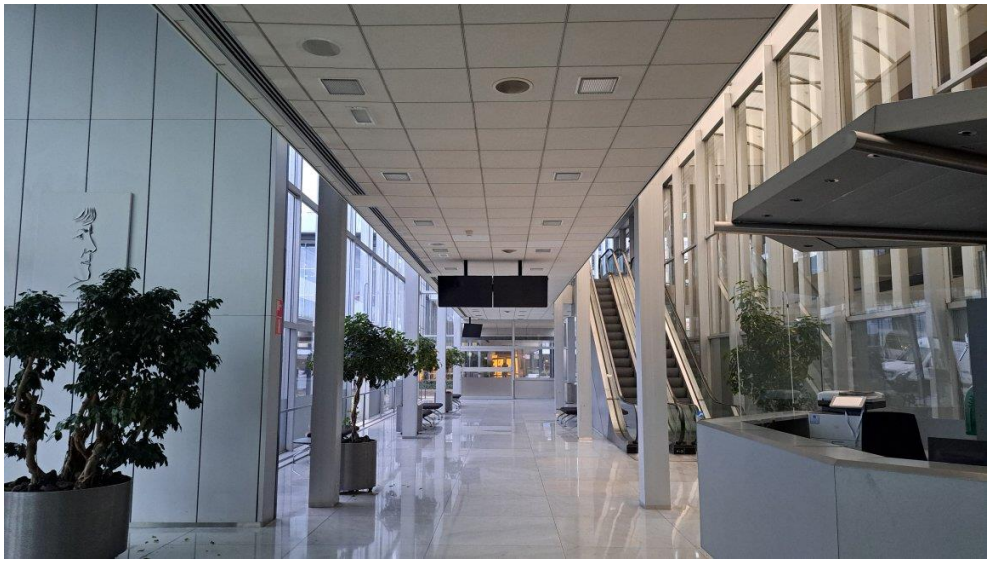
Het knooppunt tussen Congrescentrum, Holland Complex en Parkhal. (Monumenten en Archeologie, 2024)



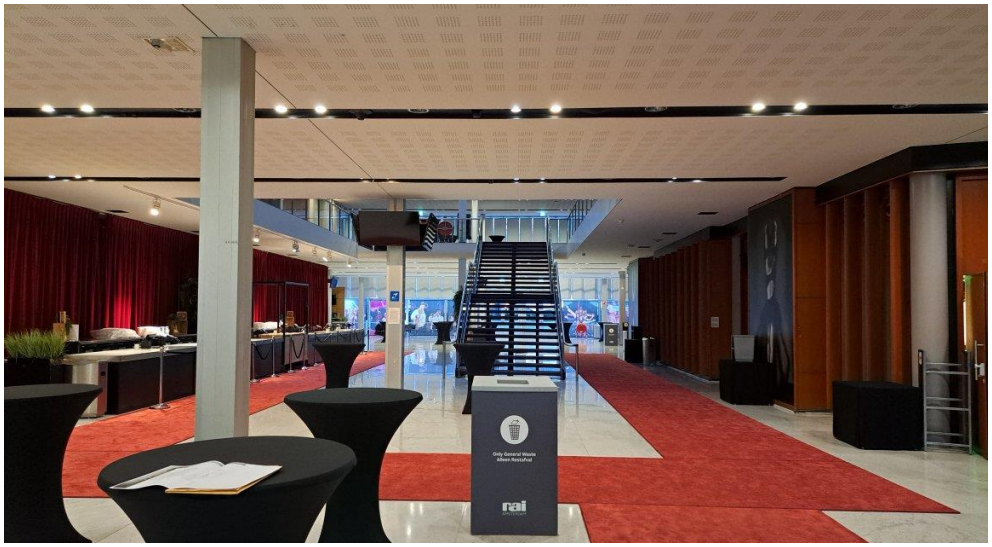
Oorspronkelijke droogloop langs de zuidgevel. Ook de zone met keitjes tussen gevel en droogloop dateert uit de bouwtijd. (Monumenten en Archeologie, 2024)



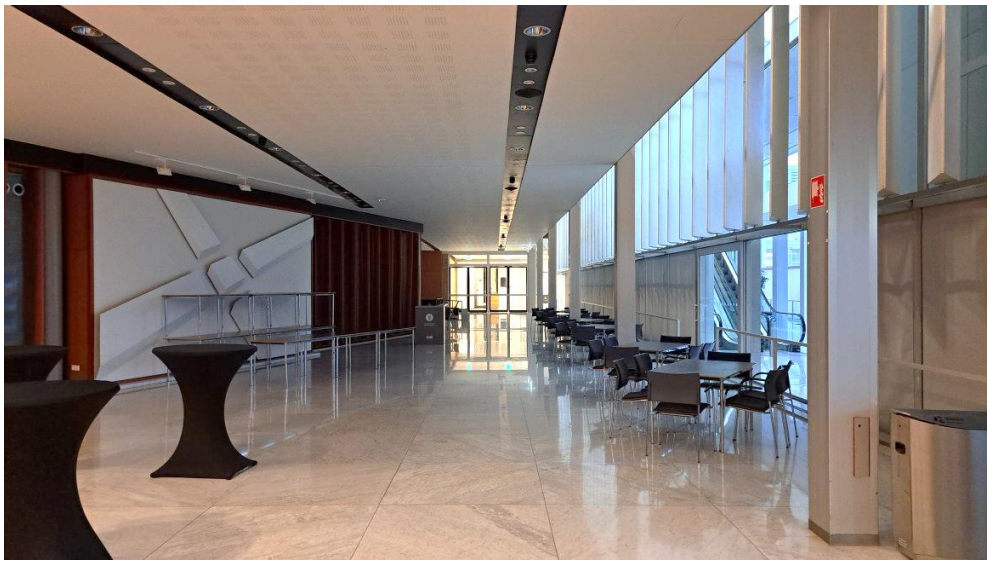
Oorspronkelijke droogloop langs de zuid- en westgevel. (Monumenten en Archeologie, 2024)



Het nieuwe entreegebied. Dit atrium is voor de oude voorgevel (rechts) geplaatst. Het concept van de droogloop voorlangs de oude voorgevel is in de vorm van een loopbrug in de nieuwbouw opgenomen. (MenA, 2024)



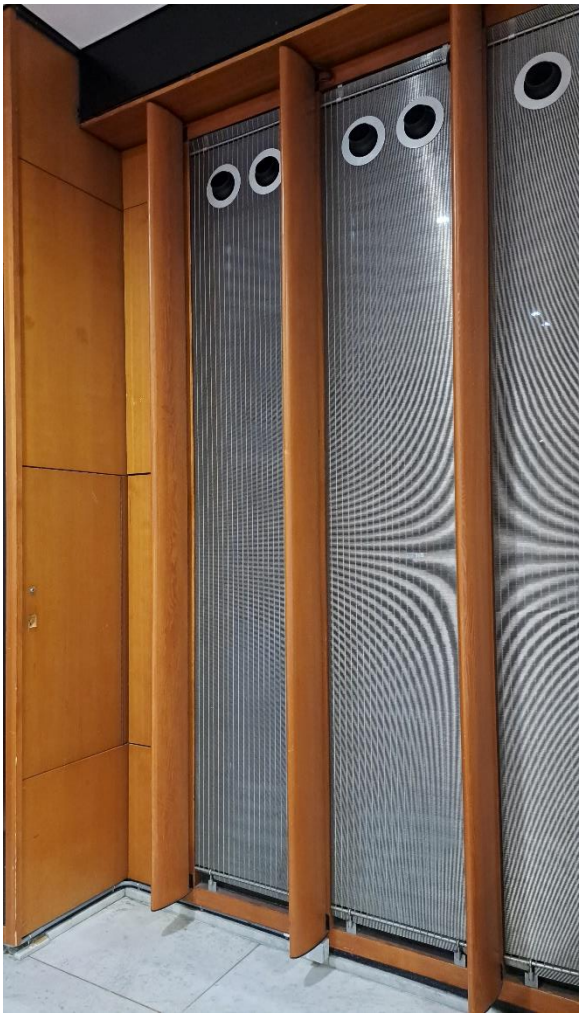
De foyer met rechts de ingang naar de grote zaal. (MenA, 2024)



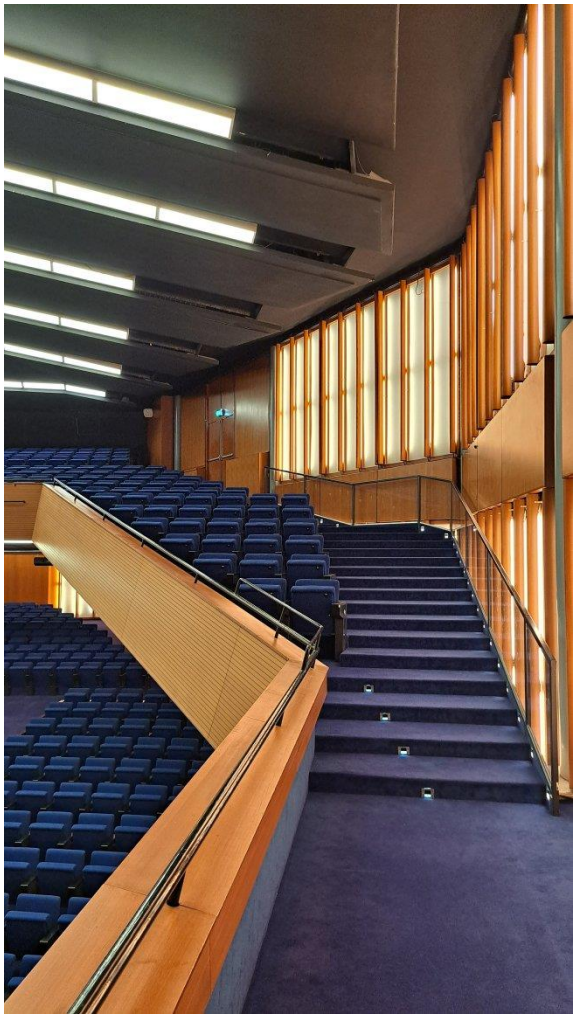
De foyer, met links de grote zaal. Tegen de buitenwand het kunstwerk van Henneman (MenA, 2024)



De buitenzijde van de zaal op de eerste verdieping. (MenA 2024)



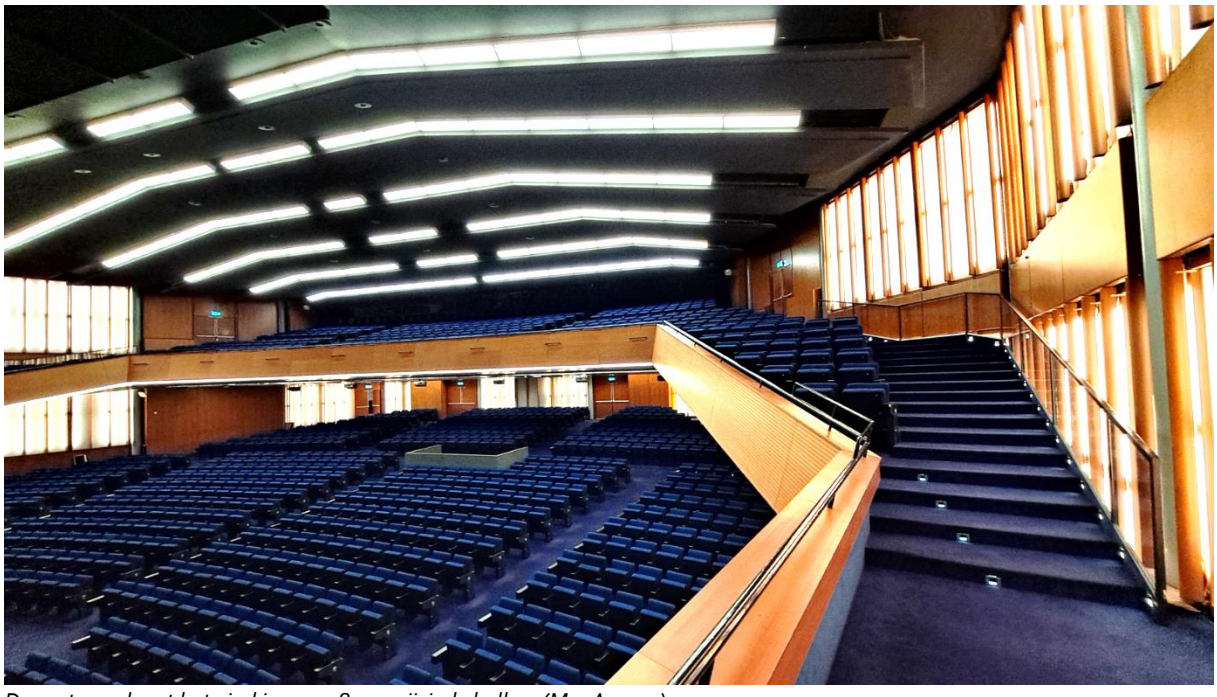
Detail van de (later dichtgezette) zaalwand. (MenA 2024)



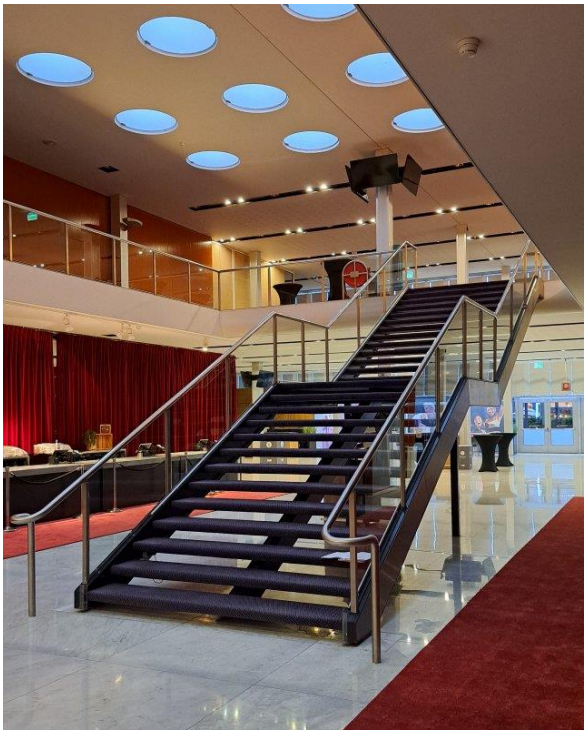
Grote zaal, balkon (MenA 2024)



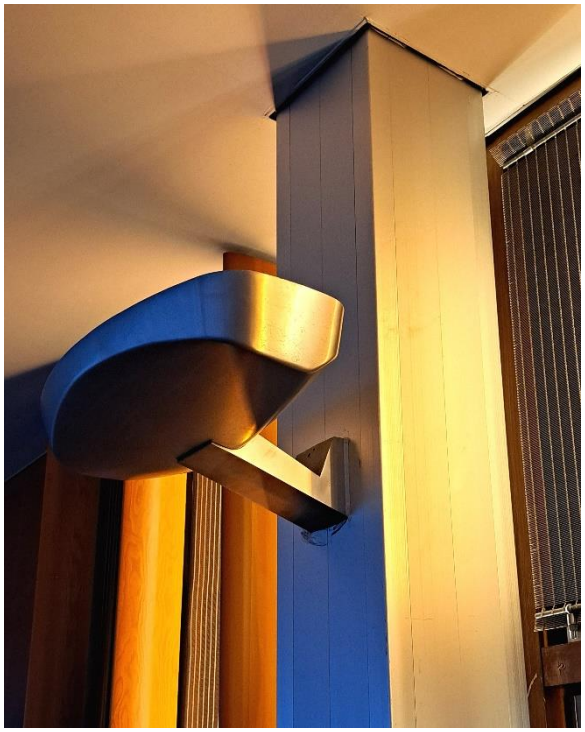
De grote zaal met het eind jaren 1980 gewijzigde balkon (MenA 2024)



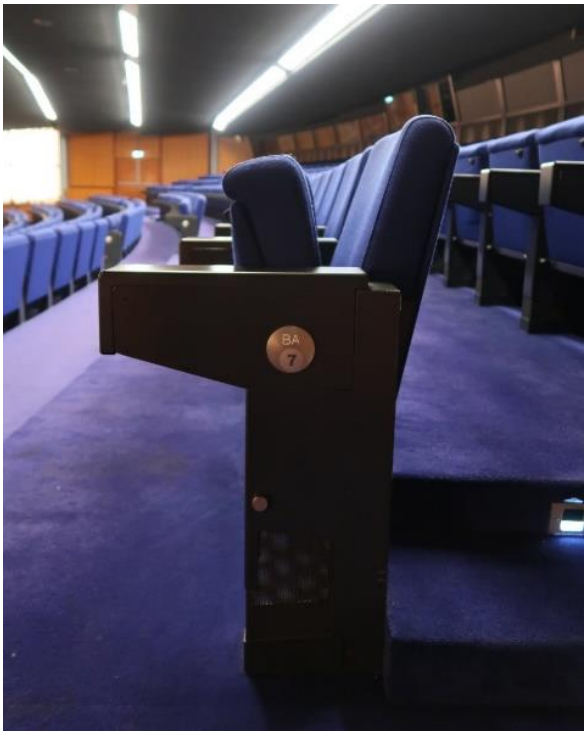
De grote zaal met het eind jaren 1980 gewijzigde balkon (MenA 2024)



Secundaire trap naar de verdieping. (MenA 2024)



Oorspronkelijke verlichtingsarmatuur (MenA 2024)

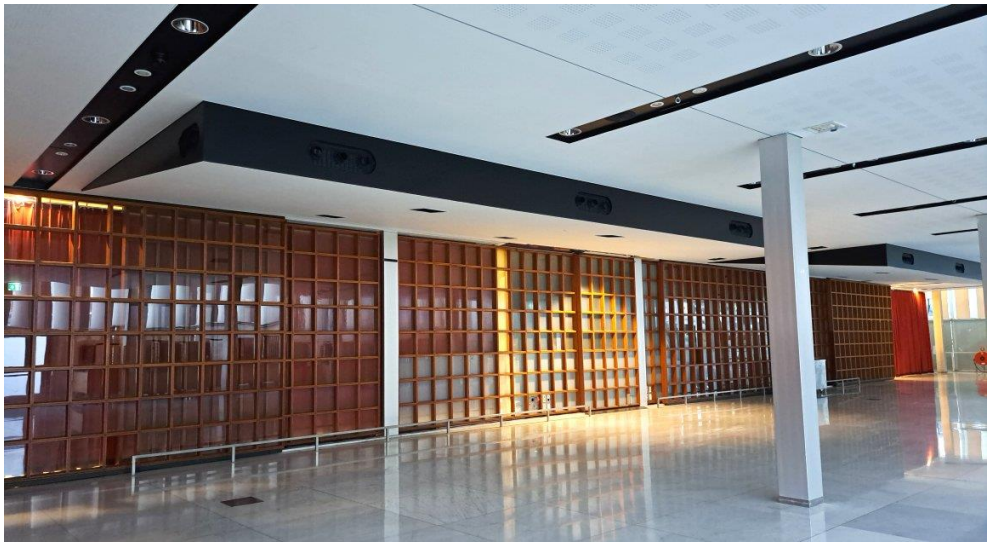


De door Tempelman ontworpen theaterstoelen (MenA 2024)

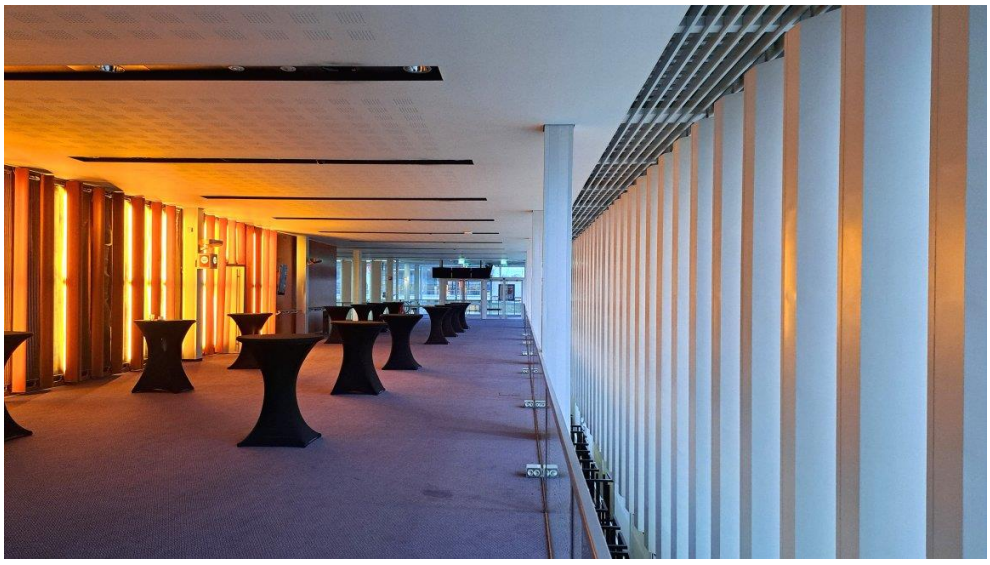




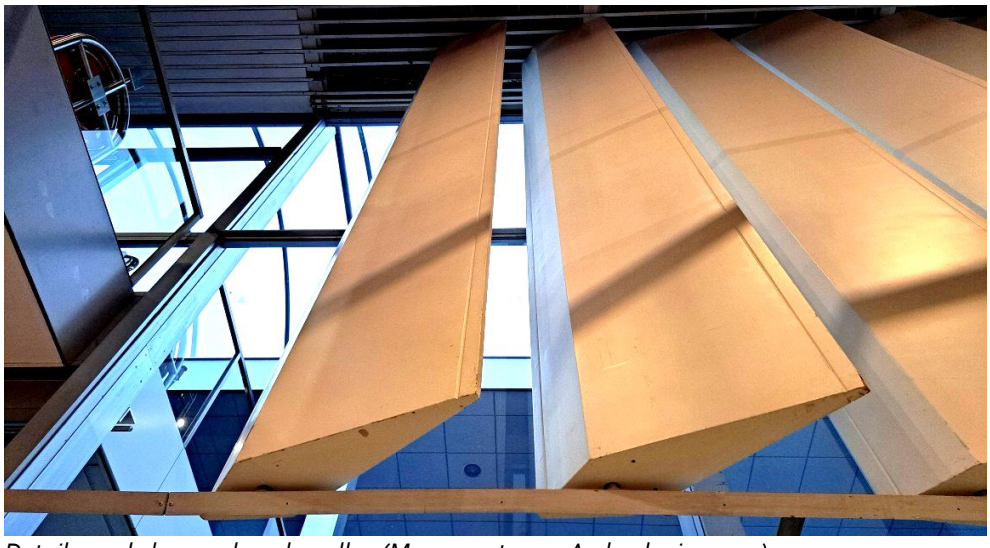
Bewegwijzering, toegeschreven aan de graficus Jan Bons (MenA 2024)



De kleine foyer aan de zuidzijde van het gebouw. Links het oorspronkelijke houten schermen dat de trap naar de garderobe in het souterrain moet afschermen. (Monumenten en Archeologie, 2024)



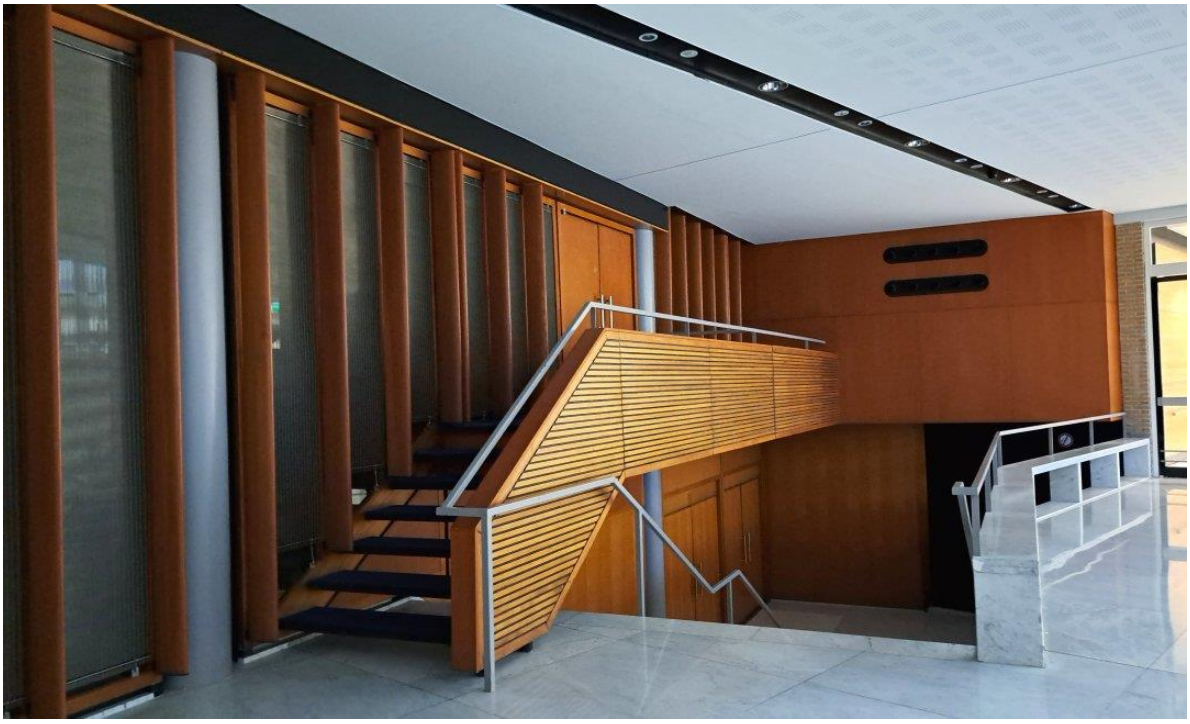
De foyer op de eerste verdieping met links de wand van de kleine zaal. (Monumenten en Archeologie, 2024)



Detail van de beweegbare lamellen (Monumenten en Archeologie, 2024)



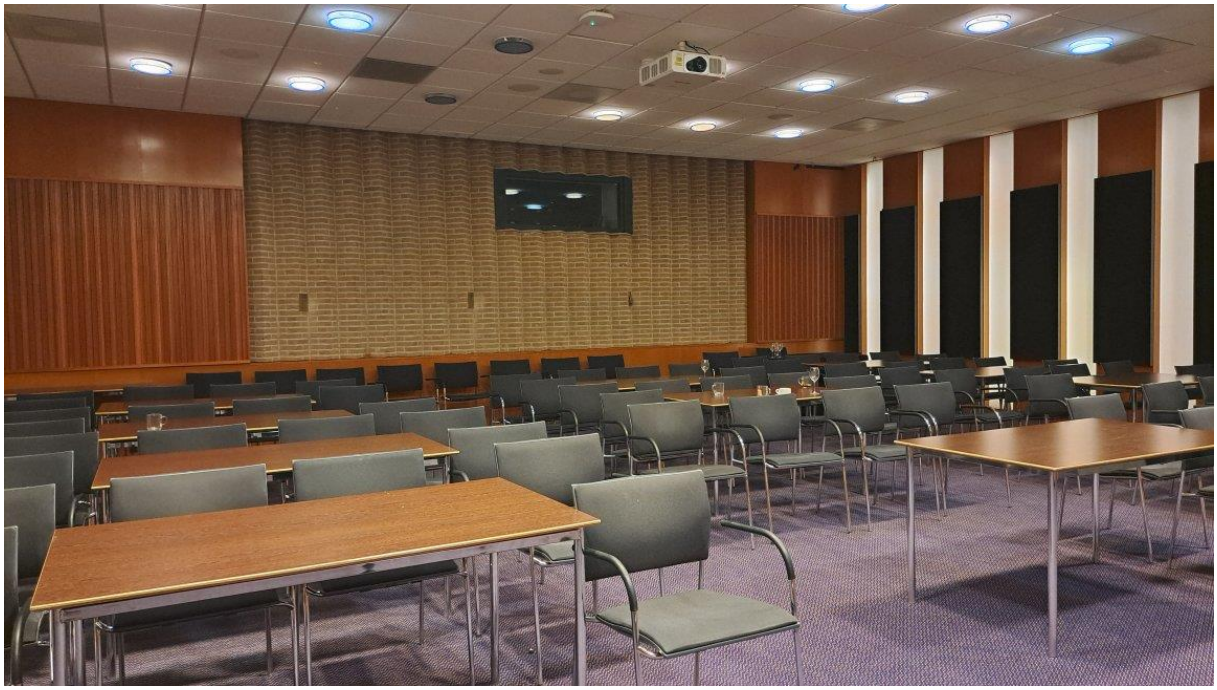
De garderobe op de verdieping bij de kleine zaal. (MenA 2024)



Zijingang van de grote zaal (MenA 2024)



Vergaderzaal in de dwarsvleugel grenzend aan de Europahallen. (Monumenten en Archeologie, 2024)



Vergaderzaal in de dwarsvleugel grenzend aan de Europahallen. In de achterwand het venster van de tolkcabine. (Monumenten en Archeologie, 2024)